

Naxçıvanın təbiət abidələri UNESCO siyahısında

Xəbər verildiyi kimi, ötən həftə Parisdə UNESCO-nun Baş Qərar-gahında keçirilən Dünya İrsi Komitəsinin 47-ci sessiyasında Naxçı-vandan “Gəmiqaya və Göygöl Tarixi-Mədəni və Təbii Kompleksi” də UNESCO-nun Dünya İrsinin İlk Siyahısına daxil edilib.

Bu tarixi hadisə ölkəmizin tarixi zən-ginliklərinin dünya miqyasında qəbul olunmasının nəticəsidir. Bəs, bu abidələr daha çox hansı xüsusiyyətləri ilə diqqət çəkir və tariximizin hansı sirlərini özündə saxlayır?

yaylaqlarında də rast gəlmək mümkündür. Ümumiyyətlə, Gəmiqaya abidəsi əcdad-larımızın dini, ideoloji, mifoloji, siyasi görüşlərini əks etdirən qayaüstü rəsmlər toplusudur. Süjet və kompozisiyası ilə fərqlənən bu rəsmlərin mövzusu əcdadla-

Ordubad rayonunun ərazisində yer-ləşən Gəmiqaya dünyanın ən qədim insan məskənlərindən biri olmaqla, Tivi və Nə-sirvaz kəndlərindən şimal-şərqdə, Zəngə-zur silsiləsinin suayırıcı hissəsində, 3725 metr yüksəklikdə yerləşir. Bu tarixi yurd yeri haqqında hələ illər əvvəl ümummilli lideri Heydər Əliyev demişdir: Naxçıva-nın gözəl təbii abidələri var. Gəmiqaya dünyada məşhur bir yerdir... O, bizim böyük sərvətimizdir. Orada insanın qoy-duğu izlər var. Bu, Azərbaycanın, onun ayrılmaz hissəsi olan Naxçıvanın tarixidir. Bunlarla məşğul olmaq lazımdır”.

Gəmiqaya abidələrinin tədqiqinə də elə Ulu öndərin Azərbaycana siyasi rəhbərli-yinin 1-ci dövründə başlanılıb. 1971–87-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının Elmlər Akademiyası tərəfindən burada təd-

rımızın inanc və əmək fəaliyyətini özündə əks etdirir.

Müstəqilliyimizin bərpasından sonra-kı dövrdə muxtar respublikanın tarix və mədəniyyət abidələrinin qorunması və bərpası yönündə bir sıra addımlar atılıb, Gəmiqaya rəsmləri elmi əsaslarla öyrəni-lib, bu mövzuda onlarla elmi məqalə və kitablar yazılıb. Həmçinin “Gəmiqaya” Tarix-Bədii Qoruğu yaradılıb. 2005-ci ildə Gəmiqaya abidəsinə beynəlxalq eks-pedisiya təşkil edilib, ətrafda tədqiqatlar aparılaraq etnoqrafik, folklor və onomas-tik materiallar toplanıb. 2013-cü ildə isə “Gəmiqaya” Tarix-Bədii Qoruğu və mu-zey üçün bina istifadəyə verilib. Muzeyin fondunda 200-dən çox eksponat – üzərində rəsmlər olan qaya daşları, Gəmiqaya-da aparılan tədqiqat işlərinə aid müxtəlif

qıqat işləri aparılıb, bununla bağlı bir sıra elmi materiallar çap olunub.

Bu ərazi Tunc dövrünün müxtəlif mərhələlərinə, Dəmir dövrünə və Orta əsrlərə aid qayaüstü təsvirlərlə zəngindir. Gə-miqayadakı iki təbii göl – Göygöl və Qa-zangöl də daxil olmaqla, ərazidəki bütün yaylaq, çeşmə, bulaq, dərə-təpələrin adları qədim türk soyları ilə bağlıdır. Araşdırma-lara görə, ərazidə qeydə alınmış 100-dən artıq toponim Naxçıvan, 70-ə yaxını isə Zəngəzur ərazisindədir.

Təəssüf ki, Gəmiqaya abidələrinin tədqiqi sahəsində aparılan işlər 1980-ci illərin sonlarından unudulub. Bu isə erməni “tarixçilərini” hərəkətə gətirib. Belə ki, yaranmış boşluqdan istifadə edən sax-takar haylar gizli şəkildə Gəmiqayada araşdırmalar aparıb, bunun nəticəsi olaraq “Navsarin qaya təsvirləri” və “Naxçıvanın memorial abidələri və relyefləri” adlı sax-ta materiallar da nəşr etdiriblər. Nəticədə, xalqımızın ən qədim yadigarı olan Gə-miqaya abidələrini heç bir elmi əsas olma-dan erməniləşdirməyə çalışıblar. Gəmiqa-yanın adını “Navsar”, “Tapanasar” kimi uydurma adlarla əvəz ediblər. Bədnam erməni tarixçisi A. Ayvazyan Ermənistan Elmlər Akademiyasının “Xəbərlər” jurna-lında (1982, № 2) nəşr etdirdiyi “Navsa-rın qaya təsvirləri” adlı məqaləsində yazır ki, guya Gəmiqaya erməni abidəsi olmuş, azərbaycanlılar isə onun adını dəyişdir-mişlər (!?). Halbuki ulu babalarımıza məxsus bu incəsənət əsərindəki qaya təs-virləri içərisində – insan, maral, öküz, quş, it, aslan, ov səhnələri təsvirləri sırf qədim türk mifologiyası ilə bağlıdır. Qayaüstü abidələr 3000–3500 metr yüksəklikdə yer-ləşən Qaranquş yaylağındadır. Belə təs-virlərə ərazidəki Qəmişölən və Nəbiyurdu

kitablar, qəzetlər, fotoşəkillər, qayaüstü rəsmlərin fotoşəkilləri, eləcə də Naxçıva-nın tarixinə aid elmi simpoziumların ma-terialları toplanılıb.

Ordubad rayonu ərazisindəki digər maraqlı təbiət abidələrindən biri isə Göy-göldür. Rayonun Nürgüt kəndi yaxınlı-ğında, Zəngəzur silsiləsinin cənub yama-cında, 3065 metr yüksəklikdə yerləşən Göygölün sahəsi 1,5 hektar, dərinliyi isə 6,5 metrə çatır. Suyunun göyümtül rəngə oxşamasına görə belə adlandırılıb. Göygöl ilin bütün fəsilərində yağan qar və ya-ğış sularından, eləcə də gölün ortasından qaynayan bulaqlardan qidalanır. Bu təbiət abidəsinin gözəlliyi ondadır ki, burada ilin dörd fəslini də eyni anda müşahidə etmək mümkündür. Belə ki, gölün bir tərəfində qar, bir tərəfində gül-çiçək, bir tərəfində soyuq, bir tərəfində günəşli havanı eyni vaxtda müşahidə etmək mümkündür.

AMEA-nın müxbir üzvü, tarixçi alim Vəli Baxşəliyevin sözlərinə görə, Göygöl unikal təbiət abidəsi olmaqla yanaşı, əra-zidə mis yataqları da var, eyni zamanda burada qədim mədəni izlərinə də rast gə-linib. Həmçinin ərazidə arxeoloji abidələr də mövcuddur. Vaxtı ilə burada Tunc dö-vrünə aid kurqanlar qeydə alınıb.

Sevindirici haldır ki, “Gəmiqaya və Göygöl Tarixi-Mədəni və Təbii Komplek-si”nin UNESCO-nun Dünya İrsinin İlk Siyahısına daxil edilməsi hər iki abidənin dünya səviyyəli rəsmi sənəddə əhəmi-yətini əks etdirməklə yanaşı, həm də bu tarixi yurd yerinə əsassız erməni iddiala-rının üstündən xətt çəkir.

H.SƏBUHİ
XQ